

O'QITUVCHINING KASBIY PEDAGOGIK FAOLIYATI, KASBIY MAHORATI, PEDAGOGIK QOBILIYATI

Sharapova Dildora Baxtiyarovna

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi "Pedagogika va psixologiya" kafedrasida o'qituvchisi

Hodiyeva Zilola Otabek qizi

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi Tibbiy biologiya 3-kurs talabasi

Hodiyeva Shalola Otabek qizi

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi Tibbiy biologiya 3-kurs talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqola o'qituvchilarning darsni to'g'ri tashkil qilishda ularning kasbiy pedagogik faoliyati, kasbiy mahorati, pedagogik qobiliyatini o'rganishga bag'ishlangan.*

Tayanch tushunchalar: *pedagogika, kasbiy pedagogik faoliyat, kasbiy mahorat, pedagogik qobiliyat, ta'lim, tarbiyaviy ish*

Аннотация: *Данная статья посвящена изучению профессионально-педагогической деятельности учителя, профессионального мастерства, педагогического умения правильно организовать урок.*

Ключевые слова: *педагогика, профессиональная педагогическая деятельность, профессиональное мастерство, педагогическое умение, образование, воспитательная работа.*

Annotation: *This article is dedicated to the study of teachers' professional pedagogical activity, professional skills, and pedagogical ability in properly organizing the lesson.*

Key words: *pedagogy, professional pedagogical activity, professional skill, pedagogical ability, education, educational work.*

Pedagogik faoliyat – ta'lim muassasalarida o'quv rejasi yoki bir qator dasturlarda ko'zda tutilgan natijalarga, shuningdek, ta'limning boshqa vazifalari va uning ijtimoiy maqsadlariga erishish uchun maxsus tayyorlangan mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladigan tadbirlar majmuidir.

Pedagogik faoliyat – bu, o'qituvchining maxsus kasbiy tayyorgarligiga asoslangan va ushbu faoliyat jarayonida uning shaxsiy xulq-atvori normalari va qoidalariga mos keladigan odamlarni tarbiyalash va o'qitish bo'yicha faoliyat. Mazkur faoliyat orqali yosh avlodni iqtisodiy, siyosiy, axloqiy va estetik maqsadlarga muvofiq mustaqil faoliyatga ongli ravishda tayyorlashga qaratilgan kattalarning ijtimoiy foydali faoliyatining alohida turi sifatida qarash mumkin.

Pedagogik faoliyat muvaffaqiyatining zaruriy sharti bu bolani o'zi kabi qabul qilish, o'zaro sherikning boshqa tomonini qabul qilishdir. Bardoshli o'qituvchi, bolalarga nisbatan o'z xatti-harakatlarini shakllantirishning maxsus taktikasi tufayli katta samaraga erishadi.

Pedagogik faoliyat – bu, insoniyat tomonidan to'plangan madaniyat va tajribani keksa avloddan yoshlarga o'tkazish, ularning shaxsiy rivojlanishi uchun sharoit yaratish va jamiyatda muayyan ijtimoiy rollarni bajarishga tayyorlashga qaratilgan ijtimoiy faoliyat turi sanaladi.

Pedagogik faoliyatning maqsadi umumlashtirilgan xarakterga ega. Mahalliy pedagogikada u an'anaviy tarzda "shaxsning har tomonlama barkamol rivojlanishi" formulasida ifodalanadi. Individual o'qituvchiga yetib borganidan so'ng, u o'qituvchi o'z amaliyotida amalga oshirishga harakat qiladigan o'ziga xos individual muhitga aylanadi.

Pedagogik faoliyat maqsadining asosiy obyektlari sifatida ta'lim muhiti, o'quvchilar faoliyati, o'quv jamoasi va o'quvchilarning individual xususiyatlari ajralib turadi. Pedagogik faoliyat maqsadini amalga oshirish ta'lim muhitini shakllantirish, o'quvchilar faoliyatini tashkil etish, o'quv jamoasini yaratish, shaxsning individual xususiyatlarini rivojlantirish kabi ijtimoiy-pedagogik vazifalarni hal qilish bilan bog'liq.

Pedagogik faoliyatning predmeti – talabalarning o'quv, bilish va tarbiyaviy faoliyatini boshqarish. Boshqaruv faoliyati o'z faoliyatini va o'quvchilar faoliyatini rejalashtirish, ushbu faoliyatni tashkil etish, faollik va ongni rag'batlantirish, ta'lim va tarbiya sifatini nazorat qilish, tartibga solish, o'qitish va ta'lim natijalarini tahlil qilish, shaxsning shaxsiy rivojlanishidagi keyingi o'zgarishlarni bashorat qilishdan iborat.

Pedagogik faoliyatni mustaqil ijtimoiy hodisa sifatida tavsiflab, uning quyidagi xususiyatlarini ko'rsatishimiz mumkin.

Birinchi, u o'ziga xos tarixiy xususiyatga ega. Demak, bunday faoliyatning maqsadi, mazmuni va xarakteri tarixiy voqelikning o'zgarishiga mos ravishda o'zgaradi. Masalan, L.N. Tolstoy o'z davri maktabini ta'limning dogmatik tabiati, byurokratizm, o'quvchi shaxsiga e'tibor va qiziqishning kamligi bilan tanqid qilib, maktabda insonparvarlik munosabatlariga, o'quvchining talab va manfaatlarini hisobga olishga chaqirdi. uning shaxsiyatining shunday rivojlanishi uchun o'sib borayotgan insonni barkamol, yuksak axloqiy, ijodkor qiladi. "Tarbiyalash, tarbiyalash, rivojlantirish, ...bizda ongsiz ravishda bitta maqsad bo'lishi kerak: haqiqat, go'zallik va ezgulik ma'nosida eng katta uyg'unlikka erishish", deb yozgan edi L.N. Tolstoy (L.N. Tolstoy Kimdan va kimdan yozishni, dehqon bolalari bizdan yoki biz dehqon bolalaridan? // Ped. soch., M., 1989. - 278-bet). O'z davri maktabining barcha kamchiliklarini hozirgi zamon psixologiyasi va falsafasida insonning mohiyati, uning hayotining mazmuni bilan bog'liq rivojlanmagan muammoning mahsuli sifatida ko'rib, L.N. Tolstoy dehqon bolalari uchun Yasnaya Polyana maktabini tashkil etishda ushbu muammoni o'z tushunishini amalga oshirishga muvaffaqiyatli harakat qildi.

Ikkinchi, pedagogik faoliyat kattalar ijtimoiy qimmatli faoliyatining alohida turidir. Bu ishning ijtimoiy ahamiyati shundaki, har qanday jamiyat, davlatning ma'naviy, iqtisodiy qudrati uning a'zolarining madaniyatli shaxs sifatida o'zini-o'zi kamol toptirishi bilan bevosita bog'liqdir. Insonning ma'naviy olami boyib boradi. Uning hayotiy faoliyatining turli sohalari takomillashib, o'ziga, boshqa odamlarga, tabiatga axloqiy munosabat shakllanmoqda. Ma'naviy va moddiy qadriyatlar va shu tufayli jamiyat taraqqiyoti, uning

ilg'or rivojlanishi amalga oshiriladi. Har bir insoniyat jamiyati pedagogik faoliyatning ijobiy natijalaridan manfaatdor. Agar uning a'zolari tanazzulga uchrasa, hech bir jamiyat to'liq rivojlana olmaydi.

Uchinchidan, pedagogik faoliyatni kasbiy bilimlar asosida maxsus tayyorlangan va tayyorlangan mutaxassislar amalga oshiradilar. Bunday bilimlar insonni tarixan shakllangan va doimiy rivojlanib boruvchi hodisa sifatida bilishga yordam beradigan gumanitar, tabiiy, ijtimoiy-iqtisodiy va boshqa fanlar tizimidir. Ular bizga uning ijtimoiy hayotining turli shakllarini, tabiat bilan munosabatlarini tushunishga imkon beradi. Kasbiy bilimdan tashqari, kasbiy mahorat ham muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi bilimlarni amaliy qo'llashda doimo takomillashmoqda. Aksincha, u ularni faoliyatdan tortib oladi. – “Bu yerga kel” deyishni o'n besh-yigirma rangda aytishni o'rganganimdagina haqiqiy usta bo'ldim, – deb tan oldi A.S. Makarenko.

To'rtinchidan, pedagogik faoliyat ijodiydir. Bir hil sinfni yoki guruhni topish mumkin bo'lmaganidek, uning yo'nalishining barcha mumkin bo'lgan variantlarini dasturlash va bashorat qilish mumkin emas.

Pedagogik faoliyatning asosiy turlari.

Pedagogik faoliyatning asosiy turlariga an'anaviy ravishda o'quv ishlari, o'quv, ilmiy-uslubiy madaniy, ma'rifiy va boshqaruv faoliyati kiradi.

Tarbiyaviy ish – ta'lim muhitini tashkil etishga qaratilgan pedagogik faoliyat, maktab o'quvchilarining ta'limini jamiyat tomonidan belgilangan maqsadlarga muvofiq tashkil etilgan, maqsadli boshqarish shaklidir.

Ta'lim ishlari har qanday tashkiliy shakl doirasida amalga oshiriladi, maqsadga bevosita erishishni ko'zlamaydi, chunki uning natijalari unchalik aniq sezilmaydi va, masalan, o'quv jarayonida o'zini tez ochib bermaydi. Ammo pedagogik faoliyat shaxsiy rivojlanish darajalari va fazilatlarini qat'iy belgilangan xronologik chegaralarga ega bo'lganligi sababli, o'quvchilar ongida ijobiy o'zgarishlar - hissiy reaksiyalar, xatti-harakatlar va faoliyatlarda namoyon bo'ladigan tarbiyaning nisbatan yakuniy natijalari haqida ham gapirish mumkin.

Ta'lim berish – har qanday tashkiliy shakl (dars, ekskursiya, individual mashg'ulot, tanlov va boshqalar) doirasida amalga oshiriladigan o'quv jarayonida kognitiv faoliyatni boshqarish qat'iy vaqt chegaralari, qat'iy belgilangan maqsad va erishish variantlariga ega. O'qitish samaradorligining eng muhim mezonini o'quv maqsadiga erishishdir.

Zamonaviy mahalliy pedagogika nazariyasi ta'lim va tarbiyani birlikda ko'rib chiqadi. Bu ta'lim va tarbiyaning o'ziga xos xususiyatlarini inkor etishni emas, balki tashkilotning funktsiyalari, vositalari, shakllari va usullarini chuqur bilishni anglatadi. Didaktik jihatdan ta'lim va tarbiyaning birligi shaxsni rivojlantirishning umumiy maqsadi, o'qitish, rivojlantiruvchi va tarbiyaviy funktsiyalar o'rtasidagi haqiqiy munosabatlarda namoyon bo'ladi.

Ilmiy-uslubiy faoliyat. Ta'lim olim va amaliyotchini o'zida birlashtiradi: olim u malakali tadqiqotchi bo'lishi va bu bilimlarni qo'llash ma'nosida bola, pedagogik jarayon va amaliyot

haqida yangi bilimlarni o'zlashtirishga hissa qo'shishi kerak. O'qituvchi ko'pincha ilmiy adabiyotlarda tushuntirish va o'z amaliyotidan aniq holatlarni hal qilish usullarini topa olmasligi, o'z ishining natijalarini umumlashtirish zarurati bilan duch keladi. Shunday qilib, ishda ilmiy yondashuv. o'qituvchining o'z uslubiy faoliyatining asosi hisoblanadi.

O'qituvchining ilmiy ishi bolalar va bolalar guruhlarini o'rganishda, turli hil usullarning o'z "bankini" shakllantirishda, ularning ish natijalarini umumlashtirishda, uslubiy ish esa - bolalar va bolalar guruhlarini tanlash va ishlab chiqishda ifodalanadi. muayyan sohada malaka oshirishga, pedagogik faoliyat natijalarini aniqlashga, amalda ko'nikmalarni rivojlantirish va takomillashtirishga olib keladigan uslubiy ish hisoblanadi.

Madaniy-ma'rifiy tadbirlar – o'qituvchi faoliyatining ajralmas qismi. U ota-onalarni pedagogika va psixologiyaning turli sohalari bilan, o'quvchilarni o'z-o'zini tarbiyalash asoslari bilan tanishtiradi, so'nggi psixologik-pedagogik tadqiqotlar natijalarini ommalashtiradi va tushuntiradi, psixologik-pedagogik bilimlarga bo'lgan ehtiyojni va ota-onalarda ham undan foydalanish istagini shakllantiradi.

Pedagogik bag'rikenglikni shakllantirish modeli 5 bosqichni o'z ichiga oladi: tayyorgarlik, xabardorlik, qayta baholash, harakat, aks ettirish. Shu bilan birga, bag'rikenglikni rivojlantirish yaxlit yondashuvga asoslanishi kerak va tolerantlikning tasodifiy-situatsion namoyon bo'lishidan, mumkin bo'lgan bag'rikenglik munosabatlarini tan olish orqali, kichik guruhdagi do'stona munosabatlarga, ulardan kichik guruhga qadar bo'lgan harakat sifatida ko'rib chiqilishi kerak. O'quv guruhidan tashqarida bo'lgan bag'rikenglikni shakllantirish, shaxsning o'zini takomillashtirishga tayyorligi.

O'qituvchining taktikasi darsning barcha bosqichlarida zarurdir. Talabalar bilimlarini tekshirish va baholash paytida uning xatti-harakatlariga alohida e'tibor berish kerak. Bu erda o'lchov talabaning javobini tinglash qobiliyatida ifodalanadi: javob mazmuni va shakliga diqqat bilan qiziqish, talaba duch kelgan qiyinchiliklarga duch kelganda o'zini tutish. Barcha talabalar diqqat bilan, hurmat bilan, tinglashlari mumkin bo'lganlarga javob berishni yaxshi ko'radilar. Shu bilan birga, javob, tabassum, bosh baqirish bilan javob berish vaqtida qo'llab-quvvatlash muhimdir. Baholash vaqti ham muhimdir. Pedagogik baholash psixologiyasini qiziqarli o'rganish B. G. Ananyev tomonidan olib borilgan bo'lib, u maktab o'quvchilarining zaif javoblarini asosli baholashning yo'qligi keyingi bir necha oylar davomida talaba o'qituvchining savollarini tushunishni to'xtatib qo'yishiga olib kelishi mumkinligini ko'rsatdi, chunki u ishonchsizlik tufayli u yana so'rashni va takroriy savollar bilan jim bo'lishni o'rganadi. . Muallif isbot qiladiki, shak-shubhasiz salbiy fikrlar ijobiy ma'noga ega va kelajakka xos xususiyatlarga ega bo'lishi kerak. Xushmuomalalik bilan o'qituvchi talabalarni doimiy ravishda kuzatib borishi, ularning har bir harakatlarini nazorat qilishi shart emas. Uning talabaga bo'lgan munosabati ishonchga asoslangan, uning munosabati sir tutilishi zarur.

Pedagogik takt o'qituvchi tomonidan o'quv vositalaridan foydalanishda namoyon bo'ladi. O'qituvchining metod va usullari eng maqbul, nozik tarzda qo'llanilishi kerak.

Haddan tashqari xayolparastlik teskari reaksiyaga olib kelishi mumkin: haddan tashqari talabchanlik – itoatsizlikka, haddan ortiq bo'ysunmaslik – qo'pollikka sabab bo'ladi.

Pedagogik mahoratni shaxsiy faoliyat nuqtai nazaridan tushunishga harakat qilamiz hamda uni kasbiy faoliyatni tashkil etishni yuqori saviyada amalga oshirilishini ta'minlaydigan shaxsiy kompleks xususiyatlar yig'indisi degan tushuncha nuqtai nazaridan yondashishga harakat qilamiz. Bunday muhim xususiyatlarga faoliyatning insonparvarlik yo'nalishi, o'z kasbiy bilimi, pedagogik qobiliyati va pedagogik texnika kiradi. Bu tarifda biz uchun eng muhimi quyidagilardir.

Birinchi: pedagogik mahorat - shaxs tuzilishida bu o'z-o'zini tashkil etuvchi tizim bo'lib, bu o'rinda sistema bunyod etuvchi omil bo'lib insonparvarlik yo'nalishi hisoblanadi. Chunki uning faoliyati pedagogik jarayonni, ijtimoiy tuzum talabi darajasida yo'lga qo'yishga qaratilgan.

Ikkinchi: pedagog kasbiy mahoratining asosi bo'lib, uning chuqur, tushunib, anglab etadigan pedagogik bilim muhim hisoblanadi. Yo'naltirilgan kasbiy bilim, yaxlit o'z - o'zini tashkil etuvchi yuqori kasbiy faoliyat asosini tashkil etadi.

Uchinchi: pedagogik qobiliyat, pedagogik mahoratning tezroq takomillashuvini ta'minlaydigan omildir.

To'rtinchi: bilim va qobiliyatga tayanadigan texnika, barcha vositalarni maqsad bilan mustahkam bog'lashga yordam beradi va bu bilan pedagogik faoliyat strukturasi kengaytiradi.

Shunday qilib, pedagogik mahorat tizimida yuqoridagi barcha elementlar bir-biri bilan o'zaro bog'liq holda, uning tashqi ta'sir yordamida o'sishigina emas, balki o'z-o'zini rivojlantirishga ham asos bo'la oladi. Muvaffaqiyatning muhim sharti qobiliyat yaxlitlik beruvchi vosita: yo'naltiruvchanlik va natijaning o'zaro bog'liqligini ta'minlovchi pedagogik texnika hisoblanadi.

O'qituvchi shaxsining insonparvarlik yo'naltirilganligi tarbiyachining butun faoliyati pedagogik dramalardan iborat (turli fikrlar to'qnashuvi, o'z nuqtai nazari to'g'riligini isbotlash uchun kurash). Mahorat qanchalik yuqori bo'lsa, ziddiyatlar shunchalik aniq ko'rinadi, chunki ijodkor o'qituvchi tomonidan tavsiya etilayotgan yangicha tizim, yeskicha qarovchilar tomonidan qarshilikka uchraydi. Shaxsning yo'naltirilganligini nima tashkil etadi? Oliy maqsad, qiziqishlar, qimmatli fikrlar.

Ana shu masalani aniqlash mavzu mohiyatini tashkil etadi. Har bir o'qituvchi shaxsining pedagogik yo'naltirilganligi ko'p qirrali hisoblanadi. Uning qimmatli yo'nalishida quyidagilar alohida ko'zga tashlanadi:

1. O'z-o'ziga ishonch, ya'ni, «mening misolimda, bilimdon, talabchan, haqiqiy o'qituvchini ko'rishin».
2. Pedagogik ta'sir vositalariga ega bo'lishi.
3. O'quvchilarga, bolalar jamoasiga tayanish.
4. Pedagogik faoliyat maqsadiga - insonparvarlik strategiyasiga, vositalarni ijodiy o'zgartirib faoliyat obyektiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozim-ki, pedagogik kasbiy bilim asosida uning xatti-harakati va o'zini tutishining asosiy prinsiplari, qoidalari, ya'ni pedagogik ongi shakllanadi. Bu prinsiplar, qoidalarni har bir pedagog o'zining tajribasi asosida yaratadi, lekin ularni tushunib yetish, qonuniyatlarini ko'ra bilish faqat doimiy izlanish, o'rganishni talab etadi. Bu esa ilmiy bilimlarni egallash orqali amalga oshiriladi. O'qituvchining ta'lim berishidagi qiyinchiligi kasbiy yaroqlikni egallashning murakkabligi shundaki, kasbiy bilim, birdaniga bir necha darajada, sohada shakllanadi:

a) metodologik (falsafa qonunlarini bilish, tarbiya maqsadini belgilash zaruriyatini anglab yetish) sohasida;

b) nazariy (pedagogika, psixologiya qonunlarini, prinsip qoidalarini faoliyat formalarini bilish) bilimlar sohasida;

d) metodik (o'quv - tarbiya jarayonini modellashtirish, konstruksiyalash darajasini o'zlashtirish) bilimlarni o'zlashtirishda;

e) texnologik (aniq sharoitda ta'lim va tarbiyaning amaliy vazifalarini yechish darajasini o'zlashtirish) sohasida shakllanadi.

Bu esa tajribali pedagogdan yetarlicha rivojlangan kasbiy fikrlashning keraklisini ajratib ola oladigan, pedagogik maqsadga erishishda egallangan bilimlar tahlili va umumlashtira oladigan, ularning texnologik tarzda ko'rsata oladigan qobiliyat bo'lishni taqzo etadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR :

1. Pedagogika. Darslik, L.P.Krivshenko tahriri. M., 2005. B. 418 Ch30.0 ... Pedagogik terminologik lug'at

2. Rus pedagogika ensiklopediyasi. - M., 1993).

3. L.N. Tolstoy Kimdan va kimdan yozishni, dehqon bolalari bizdan yoki biz dehqon bolalaridan? // Ped. soch., M., 1989. - 278-bet).

4. Yo'ldoshev J.G', Usmonov S. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. - T.: O'qituvchi, 2004. Pedagogika: 1000 ta savolga 1000 ta javob / Met. qo'll. U.I.Inoyatov, N.A.Muslimov, M.Usmonboyeva, D.Inog'omova. - T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2012. - 193 b.

5. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. - Qarshi.: Nasaf, 2000.

6. Ro'ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi / Met.qo'll. - T.: Nizomiy nomli DTPU, 2013. - 115 b.

7. Musurmonov R. Ta'lim faoliyati sharoitida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi nizolarning oldini olish - ta'lim samaralidorligi omili. Academic research in educational sciences volume 2 | issue 4 | 2021 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723

8. Akhmedova, M. T., Narmetova, Y. K., Nurmatova, I. T., & Malikova, D. U. K. (2022). Communicative Competence Formation in Future Teachers Based on an Integrated

Approach. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, 9(4), 54-60.

9. Akhmedova, M., Narmetova, Y., & Alisherov, B. (2021). Categories of person in conflict and methods of conflict resolution in the occurrence of conflicts between medical personnel.

10. Sharapova D.B. [KASALLIKKA MUNOSABATNI SHAKLLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI PSIXOLOGIK OMILLAR.](#) International scientific-online conference FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCE 2022.